

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ
ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ & ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ
Θ' ΕΦΟΡΕΙΑ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΛΑΣΙΚΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ

Ομιλία Βασίλη Αραβαντινού
Πέμπτη, 2 Δεκεμβρίου 2010, Ωρα 12:30

Η ιστορική και καλλιτεχνική πορεία της Βοιωτίας δια μέσου των χιλιετηρίδων προβάλλονται σήμερα στις σελίδες ενός βιβλίου, προϊδεάζοντας τη μελλοντική έκθεσή τους στις προθήκες και στους χώρους του Αρχαιολογικού Μουσείου των Θηβών, διευρυμένου, ανανεωμένου και πλούσιου, όσο ποτέ άλλοτε στα χρονικά του. Στο φυλλομέτρημά του οι μορφές του παρελθόντος, ξαναζούν, ποζάρουν, χειρονομούν, συνωθούνται, αυτοσυστήνονται και σκορπούν τη θεσπέσια αισθητική και πνευματική πρόγευση της επικείμενης έκθεσής τους στο ευρύ κοινό. Φαντάζουν να έχουν πλήρη συνείδηση της γνήσιας καταγωγής και ονομασίας προέλευσής τους από τη Βοιωτία, κοιτίδα πανάρχαιων πολιτισμών, περιοχή κεντροβαρική και διαλεχτή της αρχαίας και της νέας Ελλάδας.

Η Θήβα, σημειώνουν οι ιστορικοί, σε όλη τη μακραίωνη πορεία της, επεδίωξε να κυριαρχήσει πολιτικά και πολιτιστικά στη Βοιωτία. Εκτός από την προφανή ισχύ της διέθετε ένα πλούσιο μυθικό και ιστορικό παρελθόν και κορυφαίους εκπροσώπους των γραμμάτων και των τεχνών με κορωνίδα της τον μέγιστο λυρικό ποιητή, Πίνδαρο. Αλλά και η ίδια η Βοιωτία συχνά εξισώθηκε στην αντίληψη των αρχαίων με την πρωτεύουσα και πανίσχυρη πόλη της. Η πόλη, έλεγαν -και το πίστευαν κιόλας- οι αρχαίοι της κάτοικοι, ιδρύθηκε, κατά τρόπο μοναδικό και θαυμαστό, από τον πρίγκιπα Κάδμο, όταν μάταια αναζητούσε την αδελφή του, Ευρώπη, που είχε πλανέψει ο πατέρας των αρχαίων Θεών και των ανθρώπων. Όμως τα απόρθητα τείχη της, κατά τον Όμηρο, τα έκτισαν οι επιτόπιοι Διόσκουροι, Ζήθος και Αμφίων. Λέγεται μάλιστα ότι η θεσπέσια μουσική της αμφιωνίας λύρας, ζωογονούσε και οδηγούσε τους τιτάνιους λίθους στη αλάθητη θέση τους. Άγρυπνοι παραστάτες και πολιούχοι της Θήβας ήταν ο Διόνυσος και ο Ηρακλής. Ο Απόλλων, η Δήμητρα και η Κόρη, μαζί με την Κουροτρόφο Γη, επιδιδάσκονταν την ευκρασία των καιρών και την ευφορία των καρπών στην επικράτειά της.

Στη βορειότερη εσχατιά της αρχαίας ακρόπολης, στον μέγαν όχθον των τραγικών, πλησίον των Βορραίων πυλών της θεοβάδιστης Καδμείας, εκεί που ακόμη ορθώνεται, αλάθητο σημάδι καιρών και κατακτητών, ο μεσαιωνικός πύργος των Σαιντομέρ, εκεί ιδρύθηκε πριν από εκατό χρόνια, το πρώτο θηβαϊκό Μουσείο. Η επανίδρυση και η εκ βάθρων αναδιοργάνωσή του, η τρίτη κατά σειράν στην ιστορία του, δεν παρέμεινε φιλόδοξο όνειρο των αρχαιολόγων της τοπικής Εφορείας ούτε χιμαιρικό όραμα των πνευματικών ανθρώπων των καιρών μας. Το σύγχρονο μουσειακό συγκρότημα, που οσονούπω θα επαναλειτουργήσει, αποτελεί επιλεγμένο στόχο, επαινετό επίτευγμα και άγρυπνη φροντίδα του Υπουργείου Πολιτισμού και Τουρισμού, αρχικά στο πλαίσιο δύο Ευρωπαϊκών Επιχειρησιακών Προγραμμάτων για την Επέκτασή του και τη Διαμόρφωση του περιβάλλοντος χώρου του, και σήμερα, με την ένταξή του στο Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς (2007-13), Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας, με ένα γενναίο κονδύλιο, για την Επανεκθέσή του.

Ξαφνιάζει και εκπλήσσει ευχάριστα η προεγκαινιακή παρουσίαση των ανεκτίμητων θησαυρών του Μουσείου, σε έναν αφιερωματικό τόμο, με παράλληλη ανάρτησή τους στο ηλεκτρονικό διαδίκτυο, ώστε να φθάσουν σε κάθε σημείο της Οικουμένης μας. Η πληρότητα, η σημασία και η ποιότητα των βοιωτικών αρχαιοτήτων δικαιολογούν ασφαλώς την υπέρβαση των συνήθων πρακτικών. Η επιλογή των «αρχαίων» του τόμου δεν έγινε από τις προθήκες ενός έτοιμου και επισκέψιμου Μουσείου αλλά από ένα πλήθος ισάξιων και ανόμοιων έργων, ανεκτίμητων κειμηλίων πολιτισμού, πολλά από τα οποία προορίζονται για την εν δυνάμει, και ήδη εν πλήρη εξελίξει, επανεκθέσή του.

Πρόσωπα εξαισιών, αρχαίων μορφών, ακόμη μισοκρυμμένα στον πηλό της ανασκαφής τους, αγγεία σε πλήθος οστράκων, μικροτεχνήματα σε δίσκους, χιλιάδες ευρήματα σε κιβώτια, μεγάλα αγάλματα σε χαλύβδινους θαλάμους, ξαναείδαν το φώς της ημέρας, καθώς τα έργα της «Επέκτασης και ανακαίνισης του Μουσείου και της Διαμόρφωσης του περιβάλλοντος χώρου του», όδευαν συγκυριακά στην περάτωσή τους.

Άφθονες είναι οι πήλινες πινακίδες, δεκάδες τα σφραγίσματα και οι ψευδόστομοι αμφορείς με την αρχαιότερη μορφή της γλώσσας μας, στη συλλαβική, Γραμμική γραφή Β, πάμπολλα τα σύγχρονά τους

μυκηναϊκά λεπτοτεχνήματα από χρυσάφι, ελεφαντόδοντο, λαζουρίτη και άλλα πολύτιμα πετράδια. Ακολουθούν τα πρωτόγνωρα αρχαϊκά γλυπτά και σκεύη, τα ετερογενή απανθίσματα του πλήθους των αφιερωμάτων από τα μεγάλα ιερά του Απόλλωνα Πτώου και Ισμηνίου, των Καβίρων, των Θεσμοφόρων θεοτήτων, Δήμητρας και Κόρης, και ιδιαίτερα του τεμένου του Ηρακλέους και των τέκνων του, κοντά στις Ηλέκτρες πύλες. Σ' αυτά προστίθενται οι συγκλονιστικές για την αμεσότητά τους επιτύμβιες στήλες και οι πολύτιμες για τα στοιχεία τους ιστορικές επιγραφές, τα πήλινα αριστουργήματα ειδωλοπλαστικής, της κατεξοχήν τέχνης της αρχαίας Βοιωτίας. Τα χρώματά τους είναι ακόμη ζωηρά, όπως και στα μυκηναϊκά τοιχογραφήματα, και στη μοναδική ζωγραφιστή-νωπογραφική προτομή του νεαρού και αδικοχαμένου Θεοδώρου.

Ο Θεόδωρος είναι βέβαια μοναδικός στον κόσμο αλλά στο Μουσείο δεν είναι ο μόνος με αυτό το προνόμιο. Μοναδικές ή σπανιότατες είναι και οι συλλογές των ανατολικών σφραγιδοκυλίνδρων και των κοσμημάτων από λαζουρίτη, που ταξίδεψαν ως τη Θήβα από τη Μεσοποταμία και το Αφγανιστάν, οι ζωγραφιστές νεκρικές λάρνακες, με έμπνευση από την Κρήτη και προέλευση από την Τανάγρα. Οι μεγαλύτερες γνωστές συλλογές ενεπίγραφων, στη Γραμμική γραφή Β, αμφορέων και σφραγισμάτων και η τρίτη σε μέγεθος σειρά πινακίδων, μετά την Πύλο και την Κνωσό. Οι βοιωτικές εγχάρακτες στήλες και οι επιτύμβιοι θριγκοί. Οι κούροι από το Πτώο, οι ιέρειες από την Αυλίδα και ως επιστέγασμα οι μοναχικοί, νεκροί έφηβοι, Μνησίθεος και Θεόδωρος. Ο πρώτος σε εξάισιο αρχαϊκό ανάγλυφο, ο δεύτερος σε έργο ζωγραφικής, πιστό στην αρχαία παράδοση, που γνώρισε κάποτε και στη Θήβα μεγάλες στιγμές.

Στο βιβλίο οι εικόνες φαίνονται τρισδιάστατες, τα αρχαία ανασταίνονται και συνομιλούν οικεία, πρώτη φορά μεταξύ τους και μαζί μας. Η ανάσταση αυτή συνεχίζεται στο Μουσείο Θηβών, με τη σταθερή πορεία του προς τη νέα έκθεση των αρχαίων και των μεσαιωνικών συλλογών του. Η ολοκλήρωσή της αποτελεί καθήκον της ελληνικής πολιτείας και των ιθυνόντων και λειτουργών της απέναντι της χώρας και της ανθρωπότητας και φόρο τιμής στη μακρά σειρά των Ελλήνων αρχαιολόγων, που εργάστηκαν στη Θήβα από τα ηρωικά και δύσκολα χρόνια του 19^{ου} και των αρχών του 20^{ου} αιώνα μέχρι σήμερα. Τα μέλη της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας, πλαισιώνει ένα πλήθος ερευνητών της βοιωτικής γης, Ελλήνων και Ξένων, που αφιερώθηκαν διαρκώς και αθόρυβα για τη μελέτη της.

Στην κορύφωση μιας μοναδικής συγκυρίας ανακαλύψεων, μελετών, προσπαθειών και προοπτικών για την εκ βάθρων Επανεκθεση του Μουσείου, ο Κοσ Ευάγγελος Χρόνης, Γενικός Διευθυντής του Ομίλου Λάτση, μου πρότεινε και μου εμπιστεύτηκε τη συγγραφή του αφιερωματικού τόμου, στη σειρά «Ο Κύκλος των Μουσείων». Στη συνάντησή μας εδώ, στις 5 Μαΐου του 2009, μου είπε: «Σας γύρευα για το Μουσείο της Θήβας! Έρχομαι συχνά στη Βοιωτία, στην Κορώνεια, στις πλαγιές του Ελικώνα και αγαπώ τον υπέροχο αυτό τόπο και την ιστορία του». Σκεφτόμουν το αρχαίο επίγραμμα, «υπό κροτάφοις Ελικώνιοι...» και ένα δεύτερο, περίφημο, επίσης της παλατινής ή Ελληνικής Ανθολογίας, για την Ιπποκρήνη, στην κορυφή του βουνού των Μουσών και του Ησιόδου, που με τα νάματά της ανταμείβει όσους, με κόπο, φθάνουν ως εκεί. Το έργο, που παρουσιάζεται σήμερα, είναι ήδη κτήμα όλων μας και θα ωφελήσει προπάντων τη Βοιωτία και το Μουσείο της, στην πορεία της ολοκλήρωσής του.

Το Αρχαιολογικό Μουσείο Θηβών στεγάζει όντως αρχαιότητες από όλη τη Βοιωτία. Ως εκ τούτου συνιστά μια σπάνια κιβωτό πολιτισμού και θησαυροφυλάκιο ιστορικών κειμηλίων, πνευματική περιουσία όλης της ανθρωπότητας, το πιο ισχυρό αντίδοτο της επιπολάζουσας βαρβαρότητας των καιρών μας. Φιλοξενεί μια πλούσια σοδειά από βοιωτικά έργα, των προϊστορικών, αρχαίων και μεσαιωνικών χρόνων, που τα μεστωμένα στάχυα της, ορθώνουν την τεράστια θημωνιά της ελληνικής πολιτισμικής κληρονομιάς. Βελτιωμένο και προικισμένο με νέες αίθουσες και με πολυπληθή και σπουδαία εκθέματα, καρπούς επίπονων και επίμονων αρχαιολογικών ερευνών, το Μουσείο ετοιμάζεται πυρετωδώς να υποδεχθεί το φιλότεχνο κοινό του, με σχεδιασμένη και εγκεκριμένη ήδη την επανεκθεση των διαχρονικής και διαπολιτισμικής εμβέλειας αρχαιοτήτων του.

Ο νέος τόμος και η ηλεκτρονική του μορφή περιέχουν τη σύνοψη της ιστορίας και της τέχνης της Βοιωτίας από την παλαιολιθική ως και τη βυζαντινή περίοδο. Όμως επ' ουδενί λόγω λογίζονται ως δημοσίευση των βοιωτικών αρχαιοτήτων ούτε καν ως συστηματική αποδελτίωση γεγονότων και πληροφοριών από τη μακραιώνη ιστορία του τόπου. Στοχεύουν στη σφαιρική, ακριβόλογη, υπεύθυνη, μεθοδική και λιτή ενημέρωση με τη δημοσιοποίηση των ευρημάτων των ανασκαφών και των πορισμάτων των ερευνών, με αποδέκτη το σημερινό άνθρωπο, που οι πνευματικές και αισθητικές

αναζητήσεις και απαιτήσεις του τον οδηγούν στις προαιώνιες κοιτίδες και πηγές του κοινού πολιτισμού μας.

Στη διαμόρφωση των κειμένων και στην επιλογή των εικόνων πρυτάνευσαν οι απλές και αναλλοίωτες αρχές και μέθοδοι της έρευνας και πρωτίστως ο σεβασμός στον τόπο και το χρόνο, τους δύο πιστούς και υπομονετικούς θεράποντες της ιστορίας, των τεχνών και γενικά των αρχαιογνωστικών επιστημών. Από το κείμενο και τις εικόνες αναδεικνύεται η αληθινή διάσταση και φυσιογνωμία της κάθε χρονικής-ιστορικής περιόδου στη Βοιωτία, με ταυτόχρονη έμφαση και εμβάθυνση στις θεματικές εκφάνσεις του ανθρώπινου βίου και πολιτισμού, όπως και στο σχέδιο της Επανεκθεσης του Μουσείου. Δεν επιδιώχθηκε η αντιστοίχιση κειμένων και εικόνων αλλά η απόδοση της πεμπτουσίας των εξελίξεων στην ιστορία, την τέχνη και συλλήβδην στον πολιτισμό της Βοιωτίας, ακρογωνιαίο λίθο του ελληνικού διαχρονικού, πολιτισμικού γίνεσθαι. Γνώμονα και στόχο τους έχουν τη σωστή ενημέρωση του αναγνώστη και του επισκέπτη του διαδικτύου για τον καταλυτικό ρόλο της Βοιωτίας στην εξελικτική πορεία του ελληνικού πολιτισμού.

Η επιλογή και η ένταξη των θησαυρών του Μουσείου Θηβών σ' έναν, έστω και ογκώδη, τόμο, στάθηκε εξαρχής δύσκολο εγχείρημα. Έλαβε σάρκα, οστά και φτερά -για το διαδίκτυο- επειδή τέθηκε δυναμικά και στοργικά υπό την αιγίδα και την πλούσια χορηγία του Κοινωφελούς Ιδρύματος Ιωάννη Σ. Λάτση και της Eurobank EFG, με την πρόθυμη έγκριση του Υπουργείου Πολιτισμού και Τουρισμού. Η γνήσια έμπνευση και ο σπάνιος ενθουσιασμός μιας πλειάδας, επτά όντως, ανθρώπων στήριξαν και υλοποίησαν το όραμα της έκδοσης. Πρώτη η κυρία Μαριάννα Λάτση, με σταθερή προσήλωση στη φιλότιχη παράδοση της Οικογένειάς της, θέλησε να προστεθεί ένα ακόμη πετράδι, το δωδέκατο, στο χρυσό στέμμα της μνημειώδους σειράς του «Κύκλου των Μουσείων» της πατρίδας μας. Ο Κος Ευάγγελος Χρόνης, Γενικός Διευθυντής του Ομίλου Λάτση, συνέλαβε το όραμα, το έζησε και το είδε να υλοποιείται κατ' ευχήν. Ενέπνευσε και στήριξε τους συντελεστές του, από την αρχή ως το τέλος. Ο Κος Νικόλαος Νανόπουλος, Διευθύνων Σύμβουλος της Eurobank EFG, υπεστήριξε με ενδιαφέρον την έκδοση. Η Κα Ειρήνη Λούβρου, υπεύθυνη των εκδόσεων ΟΛΚΟΣ, επιμελήθηκε και ετοίμασε στην ώρα του, ένα εκδοτικό επίτευγμα, σχεδόν τέλειο. Ο Κος Δημήτρης Καλοκύρης μεταμόρφωσε εικόνες και κείμενα σε ένα συγκροτημένο αισθητικό σύνολο. Ο καλλιτέχνης-φωτογράφος Κος Σωκράτης Μαυρομάτης, ήταν αυτός που ξανάδωσε σε όλα τα έργα του Μουσείου μας, μεγαλόπνοα ή ταπεινά, κάτι από την πεμπτουσία της αρχαίας ψυχής τους. Τέλος η Κα Τζούντυ Γιαννακοπούλου απέδωσε με ακρίβεια, εκτός των άλλων, δύσκολους ειδικούς όρους, στην αγγλική έκδοση του έργου.

Στο «Αρχαιολογικό Μουσείο Θηβών» κατέθεσα τις απαρχές των όσων κέρδισα, διαβάζοντας πολλά χρόνια, τις πυκνές και δύσκολες σελίδες του μεγάλου βιβλίου της ιστορίας και της τέχνης των αρχαίων Βοιωτών. Με τιμά και με ενδυναμώνει η γνώριμη παρουσία όλων σας αλλά ιδιαίτερος του Μακαριώτατου Αρχιεπισκόπου, που τα βήματά μας διασταυρώθηκαν συχνά στην αρχαία και χριστιανική Βοιωτία, καθώς και του Σεβασμιώτατου ιεράρχη και των αρχών της περιοχής, των φυσικών Προϊσταμένων μου στο Υπουργείο Πολιτισμού και Τουρισμού, του Κου Υπουργού και της Κας Γενικής Γραμματέως Πολιτισμού, και επίσης των εκπροσώπων της Ιεραρχίας του Υπουργείου, των τόσων εκλεκτών συναδέλφων μου και των συναγωνιστών μου στη Βοιωτία, που τιμώ και ευχαριστώ από τα βάθη της καρδιάς μου.

Στρέφω όντως τη σκέψη μου σε όσους αρχαιολόγους, παρόντες ή απελθόντες ήδη στην αντίπερα όχθη, που, με το μόχθο, τη γνώση και τα αρχαία των ανασκαφών τους, πλούτισαν το Μουσείο Θηβών και τον παρόντα τόμο. Πολλοί συνάδελφοι, συνεργάτες και φίλοι, με βοήθησαν και με ενθάρρυναν, ο καθένας με τον τρόπο του, σε όλα τα στάδια της συγγραφής του. Το φωτογραφικό υλικό του συμπλήρωσαν φωτογραφίες του αρχείου της Οικογένειας Αντωνίου Δ. Κεραμοπούλλου, του φωτογράφου Κώστα Ξενικάκη και του συλλέκτη Γιάννη Λάμπρου.

Ιδιαίτερος ευχαριστώ τη σύζυγό μου Margherita, Καθηγήτρια της Κλασικής Αρχαιολογίας στο Πανεπιστήμιο της Ρώμης, για τη βοήθεια και την κριτική της, που βελτίωσαν κάποια σημεία του έργου. Ευχαριστώ τέλος και από τη θέση αυτή τις συναδέλφους Ευγενία Γερούση, Χαρίκλεια Κοιλάκου, Έλενα Βλαχογιάννη, Κυριακή Καλλιγά, Ασημίνα Γαλάνη, Γεωργία Κουρτέση και Κυριακή Ψαράκη, τους ειδικούς επιγραφολόγους Χαράλαμπος Κριτζά και Άγγελος Ματθαίου, τις συντηρήτριες αρχαιοτήτων Σοφία Μιχαήλογλου και Ιωάννα Μωραϊτου και προπάντων τους νέους διδάκτορες αρχαιολογίας Ιωάννη Φάππα, Αντωνία Λιβιεράτου και Marcella Pisani. Σας ευχαριστώ.